

Aurelian Sacerdoțeanu – ilustru istoric al evului mediu românesc

Acad. ȘTEFAN ȘTEFĂNESCU

„Cu toate puterile mele, și nu cu puține sacrificii materiale, am servit culturii românești pe toate căile posibile. Stau drept, cu fruntea sus, în fața oricărei judecăți prezente și postume”.

Aurelian Sacerdoțeanu – ianuarie 1970

Ridicat din mediul socio-cultural vâlcean, Aurelian Sacerdoțeanu s-a impus, în perioada dintre cele două războaie mondiale, ca un ilustru profesor universitar, renumit istoric al evului mediu și unul din marii conducători pe care i-au avut Arhivele Statului.

Născut la 20 decembrie 1904 în comuna Costești, județul Vâlcea, Aurelian Sacerdoțeanu a urmat școala primară mixtă Ferigile din comuna natală. Cursul inferior din învățământul secundar l-a urmat la liceul „Al. Lahovari” din Râmnicu Vâlcea și pe cel superior la liceul „Gh. Șincai” din București. Student strălucit al Facultății de filozofie și litere a Universității din București, a obținut diploma de licențiat în istorie în anul 1927.

Membru al celebrei Școli Române din Franța (1927-1929), în urma recomandării Facultății de filozofie și litere din București, Aurelian Sacerdoțeanu și-a atras prețuirea lui N. Iorga, directorul Școlii, care avea să-i acorde tot sprijinul în ascensiunea lui științifică și intrarea în corpul profesoral universitar. La rândul-i, Aurelian Sacerdoțeanu i-a rămas recunoscător „Luceafărului” istoriografiei românești toată viața.

Profesor din 1929, la Școala superioară de arhivistică și paleografie din București, unde a predat, la început, cursurile de *Diplomatică* și *Instituții vechi românești*, Aurelian Sacerdoțeanu și-a susținut, în 1930, la Universitatea din București, teza de doctorat cu tema: *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIIIe siècle*. Lucrarea dezvolta un studiu, care-i fusese publicat cu același titlu, în „Mélanges de l'École Roumaine en France”, VII, 2e partie 1929 (publiés sous la direction du cher maître M. le professeur N. Iorga, Recteur de l'Université de Bucarest).

Din comisia în fața căreia a fost susținută lucrarea de doctorat, la Facultatea de filozofie și litere din București, au făcut parte: D. Gusti, decanul Facultății, președinte, N. Iorga și C. C. Giurescu, raportori, S. Mehedinți și

I. Andrieșescu, membri. Comisia, apreciind lucrarea ca o contribuție însemnată la cunoașterea istoriei românilor în secolul al XIII-lea, l-a proclamat pe autor „doctor în litere”, cu mențiunea „magna cum laudae”.

În 1937, o dată cu deschiderea Institutului pentru Studiul Istoriei Universale, al cărui ctitor a fost N. Iorga, i s-a încredințat lui Aurelian Sacerdoțeanu postul de secretar științific al Institutului. În anul următor (1938), fiind numit director general al Arhivelor Statului, s-a văzut nevoit să ceară eliberarea din postul pe care-l deținea în Institut. Pe cererea lui, N. Iorga nota: „Se primește cu cea mai mare părere de rău, rugând pe iubitul meu colaborator să păstreze aceleași legături morale cu Institutul”¹.

Aurelian Sacerdoțeanu avea să păstreze strânse legături cu N. Iorga și cu Institutul pentru Studiul Istoriei Universale, în a cărui bibliotecă se păstrează multe din lucrările lui, dedicate de „elev” „marelui profesor”.

Formația științifică temeinică de istoric medievist i-a înlesnit lui Aurelian Sacerdoțeanu realizarea unor lucrări de referință în domeniu, pregătirea – în calitatea lui de profesor – a câtorva generații de elevi, specialiști în disciplinele auxiliare ale istoriei și creșterea, buna conservare și valorificarea patrimoniului arhivistic național, ca director general al Arhivelor Statului între anii 1938-1953.

Lucrările științifice ale lui Aurelian Sacerdoțeanu privesc, îndeosebi, continuitatea și unitatea poporului român, identitatea lui, dată de instituții, civilizația românească, examinată în contextul istoriei universale, în special sud-est europene. Dintre lucrările de seamă ale lui Aurelian Sacerdoțeanu amintim: *Considérations sur l'histoire des Roumains au Moyen-Âges*, publicată în „Mélanges de l'Ecole Roumaine en France”, VIII, 1928, p. 103-245².

În urma unei sistematice și erudite demonstrații, el trăgea concluzia: „Romanizarea perfectă a Daciei, păstrarea elementului roman în această provincie, continuitatea limbii, a religiei, a toponimiei preromane și străromâne, izvoarele istorice atât narrative cât și documentare în care e vorba precis de Romani, cum și permanența vieții autohtone sub barbari sunt dovezile cele mai concludente ale drepturilor Românilor asupra teritoriilor lor actuale”³.

Se confirma, astfel, ceea ce M. Meillet susținea: „În orice știință, a demonstra înseamnă a descoperi lucruri care par evidente”⁴.

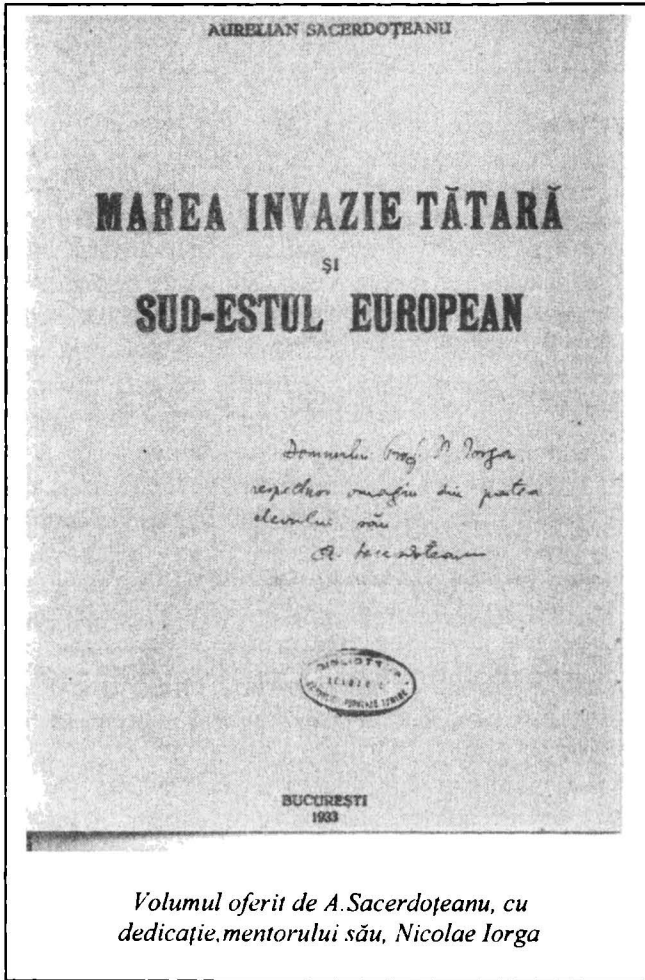
¹ Mariana Mihăilescu, *Nicolae Iorga și Institutul pentru Studiul Istoriei Universale. 1937-1940*, în *Nicolae Iorga. 1871-1940*, coordonator Constantin Bușe, Editura Universității București, 2001, p. 136, nota 13.

² Lucrarea a fost reluată și tipărită în limba română, în 1936, cu titlul *Considerații asupra istoriei românilor în evul mediu. Dovezile continuității și drepturile românilor asupra teritoriilor lor actuale*, București, 1936, 314 p.

³ *Ibidem*, p. 281.

⁴ *Ibidem*.

În 1930 a fost tipărită la Paris teza de doctorat a lui Aurelian Sacerdoțeanu⁵. În „orașul luminii” se înregistrează prin această tipăritură o valoroasă contribuție românească de istorie universală, al cărei autor anunța un nume de prestigiu al istoriografiei românești a vremii.

Volumul oferit de A. Sacerdoțeanu, cu dedicație, mentorului său, Nicolae Iorga

În cadrul preocupărilor manifestate de Aurelian Sacerdoțeanu încă de la începuturile afirmării lui ca istoric s-a înscris și lucrarea tipărită la București, în 1933, despre *Marea invazie tătară și sud-estul european*. Cu acest titlu, autorul ținuse, la 19 februarie 1932, o conferință la Institutul de Studii Sud-Est European din București, condus de N. Iorga. Examinarea atentă a izvoarelor istorice existente ca și cunoașterea literaturii științifice despre mongoli i-au permis lui Aurelian Sacerdoțeanu să aducă în circuitul științific prețioase date despre trăsături ale civilizației mongole, cons-

tituirea Imperiului mongol, cuceririle lui în Asia, izbânzile raportate în spațiul rusesc și care i-au deschis calea invaziei în Europa, drumurile de invazie,

⁵ *Guillaume de Rubrouck et les Roumains au milieu du XIIIe siècle*. Thèse pour le doctorat d'Université présentée et soutenue par Aurélien Sacerdoțeanu, ancien membre de l'École Roumaine en France. Professeur à l'École Supérieure des Archivistes-Paléographes de Bucarest. Docteur es Lettres, Paris, 1930, 178 p.

contactele cu românii, dominația mongolă în sud-estul Europei, legătura între Europa și Asia prin mongoli. Imperiul mongol se înfățișa istoricului român ca „un stat pur militar, în care hanul era cel dintâi soldat, aspru, hotărât, neînduplecat, răbdător și neobosit, un stat a cărui trăinicie se baza pe disciplină”⁶. Marea invazie a tătarilor era văzută ca un eveniment de istorie mondială. „În vremea aceea s-a făcut pentru prima oară o legătură între neamurile lumii. Din această legătură au luat naștere noi preocupări în lumea europeană, care au dus la noile cuceriri făcute în știință, în viața practică și în descoperiri geografice. Avântul acesta nou dădu naștere unei noi atmosfere care a schimbat lumea, căci mare lucru este să ajungi a schimba mentalitatea unei vremi”⁷.

Cât privește Țările Românești, năvălirea tătarilor avea să pună stavilă extinderii stăpânirii Regatului maghiar și propagandei catolice la sud și est de Carpați. Tătarii vor servi, în ciuda marilor distrugerii materiale provocate, ca un înveliș sub care vor crește și se vor maturiza formațiunile statale românești. Acestea, în momentul îndepărtării tătarilor – proces la care și ele au contribuit –, se vor dovedi destul de puternice pentru a riposta energetic la reluarea politicii regalității maghiare de a-și impune stăpânirea la sud și est de Carpați.

După năvălirea tătarilor, un alt pericol oriental pentru lumea europeană avea să-l reprezinte Imperiul turc, otoman. Țările Românești „vor oscila continuu între Ungaria catolică, cu tendințe veșnice de suzeranitate, și dominația învingătoare turcească; în plus, vor fi prada incursiunilor tătare...ale unor tătari rupți de la disciplina lor veche și căzuți în situația de stat de pradă supus Imperiului otoman”⁸.

Lucrarea lui Aurelian Sacerdoțeanu, *Marea invazie tătară și sud-estul european* s-a bucurat de aprecieri deosebite. Forul științific suprem al țării, Academia Română, a premiat-o⁹.

În 1938, cu prilejul împlinirii a două decenii de la Marea Unire a românilor într-un singur stat, Aurelian Sacerdoțeanu și Emil Vârtosu au publicat o foarte frumoasă lucrare, care a rămas și aceasta o lucrare de referință: *Unirea românilor 1599-1859-1918*¹⁰. Lucrarea se deschide cu un impresionant motto,

⁶ Aurelian Sacerdoțeanu, *Marea invazie tătară și sud-estul european*, București, 1933, p. 67.

⁷ *Ibidem*, p. 73.

⁸ *Ibidem*, p. 74.

⁹ A fost premiată de Academia Română și lucrarea lui Aurelian Sacerdoțeanu, *Considerații asupra istoriei în evul mediu. Dovezile continuității și drepturile românilor asupra teritoriilor lor actuale*, București, 1936.

¹⁰ *Unirea românilor 1599-1859-1918*. Text și imagini de A. Sacerdoțeanu și Emil Vârtosu, 9 mai 1938, „Arhivele Bucureștilor”, nr. 4, 64 p. + LXIX pl.

ceea ce proorocea în 1838 geograful W. Hoffman: „*Diess Volk, vereint und zur höchsten Civilisation hinaufgebildet, wäre geeignet, an der Spitze der geistigen Kultur der Menschheit zu stehen*”¹¹.

Cei doi talentați istorici români considerau că anul 1918 în împlinirile lui a fost rezultatul firesc al evoluției unui proces istoric. În spiritul gândirii lui N. Iorga ei insistau asupra permanențelor istoriei românești: ideea de continuitate daco-romană și românească în spațiul carpato-dunărean, tradiția de rezistență a poporului român, lupta lui seculară pentru păstrarea ființei naționale și a libertății sociale, unitatea etno-culturală, originalitatea civilizației și culturii românești, trăsăturile morale, care au generat epopeea rezistenței seculare a poporului român și năzuința lui permanentă de a-și făuri un stat unitar. În încheierea lucrării se scria: „*Am plătit prea scump viitorul nostru spre a nu ne gândi totdeauna la el. Trebuie să fie mai bun, mai înalt, mai trainic. Stă în puterea noastră să-l facem a fi așa. Nu ne lipsește nimic spre a putea nădăjdui și crede în menirea noastră. Țara e bogată, strâns unită, bine tocmită. Poporul e bun, harnic, semeț și hotărât în fapte bune. Îi trebuie foarte puțin spre a fi foarte mult: o cârmuire bună*”¹².

În 1938 Aurelian Sacerdoțeanu a publicat și o excelentă crestomație de vechi texte literare românești, *Predosloviile cărților românești, I, 1508-1647*. În *Nota introductivă* el arăta că „*Istoria unui popor nu se reduce numai la cunoașterea faptelor sau a eroilor care au săvârșit lucruri memorabile... Tot ceea ce e necesar și de primul ordin pentru cunoștințele noastre de azi este înțelegerea civilizației trecute. Prin aceasta putem să ne dăm mai bine seama de evoluția omenirii și discernem mai ușor necesarul de nefolositor. Apoi numai prin ea cunoaștem bine nu numai eroii și faptele lor ci și societatea însăși în tot complexul ei. Un element esențial al acestei civilizații omenești îl formează și literatura. De aceea istoria literaturii trebuie să fie cunoscută și ea spre a ne înfățișa acest proces al gândirii omenești*”¹³.

În acest sens, prefetele zise *Predoslovii* la cărțile religioase sau laice și epilogurile, numite totdeauna „*conete*”, sunt extrem de instructive în a surprinde preocupările scriitorilor și patronilor literari de a răspunde cerințelor sufletești ale vremii. Pentru timpul istoric la care se referea Aurelian Sacerdoțeanu – secolul al XVI-lea - mijlocul secolului al XVII-lea – spiritul uman își canaliza preocupările în tipărirea de cărți în limba vorbită de popor, în limba română. În epilogul *Evangheliarului românesc*, tipărit de Coresi la Brașov în anii 1560-1561, se scria: „*Am avut jelanie pentru sfintele cărți creștinești...și am scris aceste sfente*

¹¹ În trad. „*Acest popor, unit și ajuns la cel mai înalt grad de civilizație, ar fi potrivit să stea în fruntea culturii spirituale a omenirii*”, W. Hoffman, 1838.

¹² *Unirea românilor 1599-1859-1918*, p. 59-60.

¹³ Aurelian Sacerdoțeanu, *Predosloviile cărților românești, I, 1508-1647*, București, 1938, p. 5.

*cărți de învățătură, să fie popilor rumânești să înțeleagă, să învețe Rumânii cine-s creștini...cum în sfânta beserică mai bine e a grăi cinci cuvinte cu înțeles decât 10 mie de cuvinte neînțelese în limbă striină*¹⁴. Mitropolitul Țării Moldovei, Varlaam, un mare cărturar, ținea să precizeze în 1647 că toți românii sunt de „un neam” și „de o credință”¹⁵. Udriște Năsturel din Fierăști, contemporan și prețuitor al mitropolitului Varlaam și care era cumnat cu Matei Basarab, declara în același an, 1647, că din tinerețe a fost pătruns „de o mare și aprinsă dragoste către limba română sau latină, cea fără îndoială înrudită cu a noastră”¹⁶. „Noaptea și ziua, fără odihnă – adăuga el – eram aprins pentru această limbă și pentru învățătură”¹⁷.

Aurelian Sacerdoțeanu s-a dovedit a fi unul dintre cei mai fecunzi și reprezentativi istorici români. Opera lui cuprinde peste o mie de titluri de lucrări, studii și articole. A colaborat la marile reviste ale vremii, în primul rând la cele conduse de N. Iorga: „Revista istorică”, „Revue historique du sud-est européen” și „Buletinul Comisiei istorice a României”. Studiile publicate de el în reviste ca „Anuarul Institutului de Istorie Națională”, „Arhivele Olteniei”, „Arhiva Românească”, „Balcania” sau în reviste apărute după 1948, „Studii”, „Analele Universității București. Istorie”, „Biserica Ortodoxă Română”, „Glasul Bisericii”, „Mitropolia Olteniei”, „Romanoslavica”, „Historica”, „Revista Muzeelor”, „Magazin istoric”, „Buridava” etc. au întărit prestigiul acestora. Ca director general al Arhivelor Statului și conducător – după C. Moisil – al „Revistei Arhivelor” i-a asigurat acesteia un înalt nivel științific. În 1941 a pus bazele publicației cu apariție anuală „Hrisovul”, Buletinul Școlii de Arhivistică, menit să promoveze programul acestei Școli, care devenise de mare importanță în formarea de specialiști în disciplinele auxiliare ale istoriei. Între anii 1941-1947 au fost tipărite șapte tomuri¹⁸.

Domeniile ilustrate de studiile și articolele lui Aurelian Sacerdoțeanu din publicațiile amintite priveau cunoașterea unor descoperiri de noi surse documentare, reluarea și aprofundarea cercetării vechilor instituții românești, organizarea Bisericii Ortodoxe Române în evul mediu, științele auxiliare ale istoriei, civilizația românească în evul mediu, demografie istorică și geografie istorică, gândirea istoriografică etc.

În aprecierea lui Aurelian Sacerdoțeanu ca mare istoric medievist trebuie neapărat ținut seama de activitatea lui ca profesor, mai întâi, și director, mai târziu, la Școala superioară de arhivistică și paleografie din București. Cursurile și studiile publicate de el privitoare la disciplinele auxiliare ale istoriei

¹⁴ *Ibidem*, p. 31.

¹⁵ *Ibidem*, p. 116.

¹⁶ *Ibidem*, p. 114.

¹⁷ *Ibidem*.

¹⁸ După o lungă și regretabilă întrerupere, „Hrisovul” a fost reluat în 1995, în serie nouă, ca Buletin al Facultății de Arhivistică, aceasta începându-și activitatea în anul 1992.

(cronologie, genealogie, diplomatică, arhivistică) au rămas a fi fundamentale pentru cei care se pregătesc să devină specialiști în aceste domenii. În 1945, sub titlul *Îndrumări în cercetări istorice*, el a republicat într-o lucrare o serie de remarcabile studii de metodologie în istorie, apărute în diferite periodice. A fost unul dintre inițiatorii realizării Corpus-ului național de izvoare istorice, al cărui titlu propunea să fie *Monumenta Romaniae Historica*¹⁹.

În privința punerii în valoare a istoriografiei românești din trecut, de mare însemnătate pentru istoria arhivisticii și filozofia istoriei, Aurelian Sacerdoțeanu a întreprins cercetări asupra activității mai multor istorici. Atenția i-a fost reținută îndeosebi de opera lui B. P. Hasdeu și Dimitre Onciul, care au fost și conducători ai Arhivelor Statului, și de creația genială a mentorului său, N. Iorga.

B. P. Hasdeu, socotit „*cel mai erudit istoric și editor de documente al vremii*” în care a trăit, a fost director general al Arhivelor Statului între 1876 și 1900²⁰. În concepția lui „istoricul trebuie să aleagă subiecte interesante (nu «ridicole»), să recurgă la izvoare contemporane cu subiectul și să reconstituie traiul societății umane așa cum a fost atunci, înlăturând orice anacronism; să nu uite a consemna evident părtinitor nici faptele care se petrec sub ochii săi”²¹. Ca prim arhivist al Statului, B. P. Hasdeu a îmbogățit tezaurul nostru arhivistic prin apel la deținătorii particulari de documente și informații. În acest sens, în repetate rânduri el a publicat în presă apelul: „Vom fi foarte recunoscători tuturor d-lor de prin districte, care vor binevoi a ne comunica din când în când: 1. copii exacte de pe textul documentelor vechi, cu arătarea locului unde se află; 2. poezii, basme, tradițiuni, proverbur, ghicitori și idiotisme poporane; 3. cuvinte și locuțiuni țărănești puțin cunoscute”²².

Dimitre Onciul, succesorul lui B. P. Hasdeu la conducerea Arhivelor Statului (1900-1923), în ale cărui lucrări se găsesc adunate și comentate toate izvoarele istorice narative și diplomatice cunoscute până atunci, privitoare la

¹⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Îndrumări în cercetări istorice*, București, Casa Școalelor, 1945, p. 97-100. În 1970 a tipărit importanta lucrare *Arhivistica*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 331 p. (facs.).

²⁰ Aurelian Sacerdoțeanu, *Îndrumări în cercetări istorice*, p. 322. Menționez câteva din studiile lui A. Sacerdoțeanu consacrate lui B. P. Hasdeu și operei sale, pronunțat interdisciplinare: A. Sacerdoțeanu, *Concepția istorică a lui B. P. Hasdeu*, în „Studii”. Revistă de istorie, 1957, 10, nr. 5, p. 141-160; Idem, *Bogdan Petriceicu Hasdeu arheograf*, în „Revista Arhivelor”, 1965, 8, nr. 2, p. 21-45; B. P. Hasdeu, *Scieri istorice*, vol. I-II. Ediție îngrijită, prefață și bibliografie de Aurelian Sacerdoțeanu, București, Editura Albatros, 1973, XLII + 206 p. (I), 232 p. (II); A. Sacerdoțeanu, *Bibliografia operei lui B. P. Hasdeu*, în „Revista Arhivelor”, 1988, 65, nr. 2, p. 201-216; nr. 3, p. 332-350; nr. 4, p. 427-449; 1989, 66, nr. 1, p. 101-112.

²¹ B. P. Hasdeu, *Scieri istorice*, vol. I, p. XII.

²² *Ibidem*, p. XXXII.

formarea statelor românești, a fost istoricul de care s-a ocupat cel mai mult Aurelian Sacerdoțeanu, asigurând o excelentă editare critică a operei lui²³.

Istoric pragmatic, remarcabil prin condiție și critica izvoarelor istorice folosite, Dimitre Onciul „a izbutit să desfelească cel mai arid teren din câmpul istoriei noastre și pentru multe «enigme» ne-a dat dezlegări care au rămas”²⁴. Ca profesor la Universitatea din Capitala țării, prin cursurile și seminariile sale a pus bazele „Școlii critice” în istoriografia românească. Unii dintre elevii lui Dimitre Onciul, ca, de exemplu, Vasile Pârvan, Alexandru Lapedatu, Constantin Giurescu, Ion Ursu, Iulian Marinescu, Ilie Minea, Al. Al. Vasilescu și alții, au dus mai departe „Școala Onciul”, au contribuit temeinic la rezolvarea unor probleme fundamentale ale istoriei noastre și au dat un prestigiu deosebit istoriografiei românești²⁵.

Istoricul față de care Aurelian Sacerdoțeanu a manifestat un veritabil cult a fost – am spus deja – Nicolae Iorga, considerat de el și ca „cel mai mare prețuitor și sprijinitor al arhivelor”. La câteva luni de la asasinarea lui N. Iorga, în iunie 1941, când cel mai reprezentativ istoric român ar fi împlinit 70 de ani, Aurelian Sacerdoțeanu a reușit să realizeze și să închine memoriei acestuia un mănunchi de cercetări arhivistice, publicat în „Revista Arhivelor”²⁶. În studiul său, *Nicolae Iorga, 5/17 iunie 1871-+27 noiembrie 1940*, scria: „Pentru cei cărora ne-a fost profesor și l-am urmat, va fi totdeauna însuși sensul vieții noastre: înțelegere omenească a lucrurilor, iubire nesfârșită a patriei și muncă neostenită de zi și de noapte. Nu văd ce alt rost ar mai putea avea existența noastră decât aceea de a merge pe căile lui profetice”²⁷.

După 1941, Aurelian Sacerdoțeanu, veritabil exeget al operei lui Nicolae Iorga, a publicat mai multe studii despre cercetările și lucrările marelui istoric în domeniul izvoarelor istorice²⁸. Se cunoaște faptul că Nicolae Iorga, în

²³ Dimitre Onciul, *Opere complete*, ediție critică adnotată de A. Sacerdoțeanu, tom I, București, 1946; Dimitre Onciul, *Scrieri istorice*, vol. I-II, ediție critică îngrijită de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1968, 719 p. (I), 570 p. (II) (fig., facs.); Dimitre Onciul, *Studii de istorie*. Studiu introductiv, îngrijire de ediție și note de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1971, 287 p.; A. Sacerdoțeanu, *Despre unele instituții românești vechi*, în „Revista Arhivelor”, 1973, 50, nr. 3, p. 435-451, și în „Revue Roumaine d’Histoire”, 1973, 12, nr. 1, p. 21-39.

²⁴ Idem, *Studii de istorie*, p. 46.

²⁵ Idem, *Scrieri istorice*, vol. I, p. 73.

²⁶ „Revista Arhivelor”, IV, 2, 1941.

²⁷ Aurelian Sacerdoțeanu, *Nicolae Iorga, 5/17 iunie 1871-+27 noiembrie 1940*, în „Revista Arhivelor”, IV, 2, 1941, p. 208.

²⁸ Idem, *Nicolae Iorga și mișcarea arhivistică românească*, în „Revista Arhivelor”, anul XLVIII, vol. XXXIII, nr. 3, 1971, p. 351-359; Idem, *Nicolae Iorga despre carte și bibliotecă*, în „Studii și cercetări de bibliologie”, 1974, 13, p. 9-19; N. Iorga, *Scrieri istorice*, vol. I-II, ediție îngrijită și tabel cronologic de Barbu Theodorescu. Studiu introductiv de Aurelian Sacerdoțeanu, București, 1971.

preocuparea-i constantă de a pune pe baze documentare solide studiul istoriei naționale, a consacrat o bună parte din timp editării de izvoare. Cu o pasiune neobișnuită, el a cules din zeci de biblioteci și arhive, românești și străine (din Paris, Veneția, Roma, Milano, Berlin, Viena, Nüremberg, Innsbruck, Madrid, Londra, Varșovia, Budapesta, Stockholm ș.a.), documente interne și externe, texte literare, inscripții, corespondențe etc., menite să contribuie la cunoașterea mai amplă, mai vie, mai deplin lămuritoare a trecutului poporului român. Colecțiile create de Nicolae Iorga, *Acte și fragmente cu privire la istoria românilor*, 3 volume (București, 1895-1897), *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, 3 volume (București și Vălenii de Munte, 1901-1916), ca și publicarea a 8 volume în colecția de izvoare externe, *Documente Hurmuzaki* (vol. X, XI, XII, XIV, partea I, XIV, partea a II-a, XIV, partea a III-a, XV, partea I, XV, partea a II-a, București, 1897-1917), cărora li se adaugă alte numeroase izvoare publicate în reviste fac din N. Iorga unul dintre cei mai de seamă editori de surse istorice din istoriografia românească.

Iubirea și prețuirea pe care N. Iorga o avea pentru arhive și arhivistică explică – arăta Aurelian Sacerdoțeanu – sprijinul acordat de el în „crearea și promovarea învățământului arhivistic la noi...”. „Consider Școala specială de arhivistică de la Arhivele Statului – declara N. Iorga în 1938 – ca un așezământ de mare valoare, coresponzător cu *École des Chartes* din Paris”²⁹.

Biblioteca lui Aurelian Sacerdoțeanu, oglinda lui spirituală, cu peste 6000 volume, dăruită, în cea mai mare parte, Arhivelor Statului³⁰, și care astăzi contribuie la formarea tinerilor arhiviști, ea fiind dată în custodie Facultății de Arhivistică, este edificatoare pentru relațiile pe care el le-a avut cu N. Iorga, din operele căruia deținea 838 volume, pentru largul spectru al curiozității științifice, ca și pentru bogata și diversă activitate a marelui fiu al plaiurilor vâlcene.

Despre însemnătatea operei lui Aurelian Sacerdoțeanu³¹, despre valoarea unora dintre lucrările lui stau mărturie recenziile elogioase care s-au scris despre ele și premiile – îndeosebi ale Academiei Române – primite de autor.

Din partea Regelui Carol al II-lea i s-a conferit, în 1940, ordinul „Coroana României”, în grad de cavaler, cu însemnele civile, iar în 1943 Regele Mihai I l-a decorat cu „Meritul cultural”, în grad de cavaler, clasa a II-a.

Conducerea de azi a Arhivelor Naționale ale României înțelege să facă din cinstirea memoriei ilustrului predecesor și valorificarea operei lui o permanență în strădania de creștere continuă a prestigiului instituției.

²⁹ Aurelian Sacerdoțeanu, *Nicolae Iorga și mișcarea arhivistică românească*, p. 356.

³⁰ Elena Dima, *Biblioteca profesorului Aurelian Sacerdoțeanu*, în „Revista Arhivelor”, 1, 1985, p. 68-71.

³¹ Alexandru Matei, *Bibliografia operei profesorului Aurelian Sacerdoțeanu (1922-1974)*, în „Revista Arhivelor”, 4, 1976, p. 450-456; 1, 1977, p. 106-118; 3, 1977, p. 291-304.